

УДК 821.111-31.09

DOI <https://doi.org/10.32782/2412-933X/2025-XXV-7>

МЕТАМОДЕРНИЙ ЕТИЧНИЙ ВИМІР РОМАНУ ІЄНА МАК'ЮЕНА «СПОКУТА»

Казаков Ігор

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської та слов'янської філології
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
ORCID ID: 0000-0002-7536-6723

Ледняк Юлія

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри германської та слов'янської філології
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
ORCID ID: 0000-0003-3621-1582

Піскунов Олександр

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри германської та слов'янської філології
ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
ORCID ID: 0000-0002-7176-7423

Статтю присвячено аналізу роману Ієна Мак'юена «Спокута» (2001) у контексті метамодерної естетики. Метою дослідження є вивчення наративних стратегій тексту та виявлення їх ролі у формуванні етичного виміру твору. Актуальність роботи зумовлена тим, що, попри значний корпус наукових праць, присвячених роману, його метамодерний потенціал залишається не досить дослідженим на користь переважно постмодерністських інтерпретацій. Основним результатом дослідження є висновок про те, що наративна структура «Спокути» вибудована як шлях читача крізь три літературні парадигми: модернізм, постмодернізм і метамодернізм. Кожна з чотирьох частин роману відіграє свою роль у цьому переході. Перша частина, з її модерністськими техніками потоку свідомості та багатоперспективністю, демонструє, як дитяча уява Брайоні конструює реальність, що призводить до трагічних наслідків. Друга та третя частини, розгортаючись на тлі історичних катастроф, поєднують психологічну глибину з рефлексією щодо неможливості повного відтворення травматичного досвіду. Фінальна частина роману, розкриваючи правду про маніпуляцію істиною, стає актом метамодерної щирості – усвідомленим етичним жестом, спрямованим на відновлення морального порядку в межах тексту. Доводиться, що Мак'юен використовує постмодерні техніки (наявність ненадійного оповідача, метатекстуальність, саморефлексія) не для деконструкції істини, а для її етичної реконструкції. Ключовою рисою роману визначається осциляція – коливання між іронічною самосвідомістю тексту та його щирим прагненням до спокути та відповідальності. Таким чином, роман «Спокута» інтерпретується не просто як зразок історіографічної метафікції, а як ранній і яскравий приклад метамодерного письма, що поєднує критичну рефлексію з етичною чутливістю. Це дозволяє уточнити місце твору в літературному процесі та розглядати його як важливе джерело для вивчення генезису метамодерної парадигми в літературі початку XXI століття.

Ключові слова: Ієн Мак'юен, «Спокута», метамодернізм, осциляція, наратив, ненадійний наратор, постмодернізм.

Kazakov Igor

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic and Slavonic Linguistics
State Higher Educational Institution "Donbas State Pedagogical University"

Lednyak Yuliya

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic and Slavonic Linguistics
State Higher Educational Institution "Donbas State Pedagogical University"

Piskunov Oleksandr

Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Germanic and Slavonic Linguistics
State Higher Educational Institution "Donbas State Pedagogical University"

**THE METAMODERN ETHICAL DIMENSION
OF IAN MCEWAN'S NOVEL "ATONEMENT"**

The article is devoted to the analysis of Ian McEwan's novel "Atonement" (2001) in the context of metamodern aesthetics. The aim of the research is to study the narrative strategies of the text and to identify their role in shaping the ethical dimension of the work. The relevance of the study is determined by the fact that, despite a significant body of scientific works dedicated to the novel, its metamodern potential remains underexplored in favor of predominantly postmodernist interpretations. The main result of the research is the conclusion that the narrative structure of «Atonement» is built as the reader's journey through three literary paradigms: modernism, postmodernism, and metamodernism. Each of the four parts of the novel plays its role in this transition. The first part, with its modernist techniques of stream of consciousness and multiperspectivity, demonstrates how Briony's childish imagination constructs reality, leading to tragic consequences. The second and third parts, unfolding against the backdrop of historical catastrophes, combine psychological depth with reflection on the impossibility of fully reproducing traumatic experience. The final part of the novel, by revealing the truth about the manipulation of truth, becomes an act of metamodern sincerity – a conscious ethical gesture aimed to restore moral order within the text. McEwan has been shown to use postmodern techniques (presence of an unreliable narrator, metatextuality, self-reflection) not to deconstruct truth, but to reconstruct it ethically. A key feature of the novel is identified as oscillation – a fluctuation between the ironic self-awareness of the text and its sincere striving for atonement and responsibility. Thus, the novel "Atonement" is interpreted not merely as an example of historiographic metafiction, but as an early and vivid example of metamodern writing that combines critical reflection and ethical sensitivity. This makes it possible to clarify the place of the work in the literary process and consider it as an important source for studying the genesis of the metamodern paradigm in the literature of the beginning of the 21st century.

Key words: Ian McEwan, "Atonement", metamodernism, oscillation, narrative, unreliable narrator, postmodernism.

Вступ. Роман Ієна Мак'юена «Спокута» (2001) протягом двох десятиліть після публікації залишається об'єктом інтенсивного наукового інтересу, що зумовлено його багатоглибкістю та здатністю функціонувати в різних інтерпретаційних парадигмах. Цей твір поєднує модерністську технічну вишуканість із постмодерною самосвідомістю, але водночас спрямований на відновлення етичної щирості та емоційної глибини, що характерне для метамодерного дискурсу.

Попри значний обсяг досліджень роману «Спокута», наукова проблематика залишається відкритою. Значна частина публікацій 2000-х років фокусувалася на постмодерністських аспектах тексту, розглядаючи його як зразок історіографічної метафікції, що поєднує елементи саморефлексії, інтертекстуальних цитат і гри з читачем [7; 8].

Пізніші публікації почали виходити за межі виключно постмодерної парадигми. П. Чалупський аналізує роль пам'яті як механізму, що відтворює не стільки фактичні події, скільки емоційно-психологічний досвід персонажів. Дослідник наголошує, що фрагментація оповіді та багатоперспективність у романі створюють не «об'єктивну історію», а складний конструкт, де минуле завжди залежить від сприйняття [6]. В. Вукічевіч зосереджується на етичному вимірі роману і підкреслює, що реконструкція минулого у творі є актом спроби особистісного відновлення. Науковиця вказує, що текст для Брайоні є формою спокути, яка, однак, не здатна виправити реальні події: писання стає не виправленням, а лише можливістю знову пережити, зрозуміти і розділити провину [11]. Особливу увагу сучасні дослідники приділяють питанню ненадійного наратора. Так, В. Варда і М. Карім підкреслюють, що Брайоні виступає «сценаристкою» власних подій, а її письмо є формою конструювання світу, який дозволяє їй зберегти ілюзію контролю [12]. В іншій сучасній роботі роман «Спокута» розглядається як постмодерністська атака на ідею остаточної істини. Події, які переживають герої, завжди опосередковані суб'єктивним сприйняттям і, зрештою, перетворюються на текст [3].

Водночас у 2020-х роках з'явилися дослідження, що інтерпретують «Спокуту» крізь призму метамодернізму. Розвиваючи теорію Р. Аккера та Т. Вермьолен [10], сучасні автори трактують роман як текст, що поєднує щирість й іронію, дистанцію та емоційне занурення. Наприклад, К. Кабальє, досліджуючи філософію авторства у творчості Ієна Мак'юена, стверджує, що «Спокута» є гібридним текстом, який поєднує в собі елементи трьох літературних епох: модернізм, постмодернізм і метамодернізм [5].

Разом із тим, попри значний науковий інтерес до роману Ієна Мак'юена «Спокута», переважна більшість досліджень зосереджується на постмодерних аспектах тексту (інтертекстуальність, саморефлексивність, ненадійний оповідач тощо), залишаючи поза увагою метамодерний вимір роману «Спокута» [1; 3; 4; 7; 8].

Мета статті полягає в тому, щоб інтерпретувати роман «Спокута» крізь призму естетики метамодернізму, виявити специфіку його наративних стратегій і простежити, як вони вибудовують етичні виміри тексту. Це дозволяє не лише уточнити місце роману в контексті сучасних літературних парадигм, але й показати, яким чином текст пропонує нову модель взаємодії між автором, персонажем і читачем – модель, що поєднує постмодерну рефлексивність із метамодерною щирістю та відповідальністю.

Методи та методики дослідження. У статті застосовано методологію, що поєднує інструментарій посткласичної наратології (для аналізу структури розповіді, ненадійного наратора, багатоперспективності) та теоретичний апарат метамодернізму (зокрема, концепцію осциляції (коливання) між іронією та щирістю, запропоновану Т. Вермьоленом і Р. ван ден Аккером [9; 10]).

Результати та дискусії. Наративна структура роману «Спокута» побудована таким чином, щоб провести читача через еволюцію від модерністської психологічної драми до постмодерної гри з формою, аби врешті-решт дійти до метамодерного етичного висновку. Розподіл твору на окремі частини та епілог – це не просто хронологічна послідовність, а свідомий композиційний вибір, спрямований на дослідження того, як наратив може стати інструментом осмислення травми та відновлення морального порядку.

Перша частина роману, дія якої відбувається влітку 1935 року в родинному маєтку Таллісів, є ключовою для розуміння подальшого драматичного розгортання сюжету. Тут уперше розкривається тема ненадійного оповідача, адже події цієї частини представлені переважно крізь призму сприйняття тринадцятирічної Брайоні. Її погляд на світ зумовлений дитячою схильністю до театралізації, фікціоналізації та надмірної символізації навколишньої реальності. Як зазначає Б. Фінні, саме в цьому полягає подвійність оповіді: ми бачимо не саму подію, а версію, створену юною авторкою, яка ще не здатна відрізнити факт від інтерпретації [7]. Важливим епізодом є момент, коли Брайоні стає свідком сцени біля фонтану між своєю сестрою Сесилією та Роббі: «... їй не сподобалося, як Роббі зненацька владно підняв руку, ніби даючи наказ, якого Сесилія не сміла ослуhatися. Це було неймовірно: вона не могла опиратися йому. <...> Що за дивна влада над нею? Шантаж? Погрози?» [2, с. 45]. Для Брайоні цей момент стає вирішальним, адже її юна уява одразу вибудовує драматичний сценарій, в якому Роббі виступає загрозливим персонажем, а Сесилія – жертвою. Така тенденція до міфологізації реальності створює передумови для трагічних наслідків, які розгорнуться далі.

У першій частині чітко простежуються модерністські стратегії письма. По-перше, це потік свідомості, який передає фрагментарність думок персонажів і заглиблює читача у психологічні нюанси їхніх почуттів. Потік свідомості Мак'юена має іншу природу, ніж, скажімо, у Дж. Джойса. Якщо в «Уліссі» спостерігається «тотальний» потік – хаотичний, неперервний, – то в «Спокуті» ми маємо радше контрольований, селективний потік свідомості, який поєднує внутрішній монолог з авторським коментарем. Цей баланс дозволяє Мак'юену водночас передавати психологічну глибину й підтримувати структурну чіткість.

По-друге, важливою ознакою наративу «Спокути» є багатоперспективність: ключові епізоди розкриваються через різні точки зору. Мак'юен створює мозаїчну картину подій, де жоден погляд не є остаточним. Одна й та сама сцена (фонтан, лист, бібліотека) виглядає по-різному залежно від фокусу нарації. Наприклад, сцена, де Сесилія роздягається, щоб занурити вазу у воду: для самої Сесилії – це жест виклику та звільнення від умовностей, для Роббі – захоплення коханою дівчиною, а для Брайоні – доказ небезпечної загрози. Лист Роббі для Брайоні стає підтвердженням його «небезпечних намірів», для Сесилії – це прояв його щирої пристрасті, для читача – простір невизначеності, де «правда» не може бути однозначною. Такий прийом дозволяє автору акцентувати різницю між суб'єктивними інтерпретаціями й «об'єктивною реальністю», яка залишається недосяжною. У цьому аспекті роман тяжіє до модерністської традиції В. Вульф, але водночас наближається до постмодерної гри з ненадійним наратором: читач бачить, як ті чи інші смисли народжуються в уяві Брайоні, а не в об'єктивній реальності. Дівчинка обманює не свідомо, а тому, що її бачення обмежене віком, досвідом і потребою в драматизації реальності. Мак'юен створює інтенцію «суб'єктивної правди» і демонструє, що минуле не існує як єдина істина – воно завжди реконструюється крізь призму пам'яті, фантазії та обмеженого досвіду. Така «ненадійність» наратора формує вже метамодерну подвійність тексту.

У першій частині формується і головний тематичний вузол роману – взаємозв'язок дитячої фантазії та відповідальності. Брайоні сприймає себе як авторку, здатну керувати історією інших людей, але саме ця претензія на абсолютне знання призводить до катастрофи. Її звинувачення Роббі у злочині ґрунтується не на фактах, а на власному конструюванні реальності. У фіналі роману ми дізнаємося, що Брайоні намагається відновити справедливість через текст, але цей жест уже не може змінити минулого. Саме тут закладається метамодерний вимір «Спокути»: роман визнає неможливість досягнення абсолютної істини, але водночас зберігає щире прагнення до етичного осмислення власних помилок.

Можна сказати, що перша частина твору – це модель метамодерного входження в етичне питання. Вона поєднує модерністські техніки (потік свідомості, фрагментація) та постмодерністську метафікцію, але робить це з етичною ангажованістю – прагненням не тільки показати, як текст конструює світ, але й поставити питання відповідальності за цю конструкцію. Саме тому перша частина – не лише наративний початок, а й етичний «виклик», який визначає весь подальший ідейно-художній вектор роману.

Друга частина «Спокути» переносить читача у 1940 рік – час Дюнкеркської евакуації, яка стала однією з найтрагічніших сторінок Другої світової війни. Ця частина суттєво відрізняється від першої не лише просторово й часово, але й стилістично. Якщо перша частина зосереджена на внутрішньому світі героїв і складних психологічних нюансах, то друга відкриває ширший епічний горизонт, в якому особиста драма Роббі Тернера розгортається на тлі історичної катастрофи. Модерністська стратегія в цьому розділі проявляється через потік свідомості Роббі, який перебуває в умовах фізичного виснаження, хаосу та смерті. Важливим стає відчуття розпаду часу: спогади про Сесілію, листи від неї, дитячі образи змішуються з жахливими картинами війни: «Коли кричали поранені, йому мріялося про невеликий будинок, звичайне життя, сім'ю, родовід, кривні узи. <...> Він знайде Сесілію. <...> В повітрі відчувалися дим і міазми гнилого м'яса – це туші забитих кавалерійських коней, сотні туш, звалених купами на полі» [2, с. 269–270]. Цей контраст між інтимною пам'яттю і масштабом катастрофи створює ефект фрагментарності свідомості, характерний для модерністської поетики. Разом із тим друга частина роману вводить важливий метамодерний мотив – етичну спрямованість переживань героя. Навіть у стані розпаду та виснаження Роббі не втрачає здатності мислити в категоріях відповідальності й любові. Ця подвійність є характерною ознакою метамодернізму: коливання між зневірою і вірою, між пеклом реальності та надією.

У цій частині особливо важливим стає співвідношення індивідуальної пам'яті та колективної історії. Роббі намагається зафіксувати власні переживання, проте наратив демонструє їхню фрагментарність, неповноту, суперечливість. Це наближує «Спокуту» до концепції травматичного письма, де минуле не може бути повністю відтворене, а досвід війни – лише частково артикульований: «У моменти прояснення він хвилювався. Ні, причиною занепокоєння була не рана, хоча й боліла шокроку; не були це і бомбардувальники, які пікірували, кружляючи над узбережжям за декілька миль на північ. Винні були його роздуми. Періодично щось заважало мислити. Чітка послідовність подій, певні моменти, з яких було зрозуміло, що він робив того дня, зблякали, надто затерті, натомість лишаючи сон наяву, в якому були думки, але не було відчуття дії» [2, с. 275].

Третя частина роману переносить нас до Лондона, де Брайоні працює в шпиталі. Саме тут розгортається один із найважливіших етапів етичної трансформації молодшої Талліс. Вона вже не була Брайоні-драматургом, не була й Брайоні-письменницею. Вона була просто Брайоні, медсестрою-практиканткою, безіменним і майже безликим гвинтиком у лікарняній ієрархії. На відміну від першої частини, де Брайоні сприймала світ як підмости для власних сценаріїв, тепер її індивідуальність розчиняється в служінні: «Вона була здатна уявити, як відмовиться від своїх письменницьких амбіцій і присвятить життя служінню в обмін на ці моменти піднесеного настрою, узагальненої любові до всіх» [2, с. 340]. У цій частині особливо яскраво проявляється метамодерний вимір роману. Брайоні вперше по-справжньому стикається з масштабом людських страждань, які не можна «переписати» в межах дитячої театралізації. Її робота в шпиталі стає формою відповідальності та спробою відновлення втраченої моральної рівноваги. Як зазначає Б. Фінні [7], саме тут закладається фундамент для її подальшої спроби спокутувати власну провину: не лише

словами, але й діями. Метамодерна осциляція проявляється тут у поєднанні героїчного і трагічного: Брайоні щиро прагне допомагати, але це не приносить їй етичного полегшення, оскільки минуле переслідує її. Дівчина намагається спокутувати провину через працю, через служіння, але не знаходить внутрішнього спокою.

Ця частина продовжує дискусію про природу правди в мистецтві. Брайоні поступово усвідомлює, що жоден наратив не здатен відтворити травматичний досвід у його повноті, проте текст усе одно залишається необхідним інструментом осмислення минулого: «І тоді, коли вона була відрізана од усього, знаного їй: родини, дому, друзів, – писання ставало ниткою, зв'язком з ними. Так вона жила завжди» [2, с. 311]. Тут знову проявляється метамодерна осциляція – роман саморефлексує, визнає власну обмеженість і водночас не відмовляється від прагнення наблизитися до істини.

Четверта частина роману створює різкий наративний злам: ми дізнаємося, що попередні події, зокрема історія возз'єднання Роббі й Сесилії, є лише реконструкцією, створеною Брайоні в її тексті. Реальна історія виявляється набагато трагічнішою: «Роббі Тернер умер від сепсису в селі Бре-Дюн 1 червня 1940 року <...> Сесилія загинула у вересні того ж року від вибуху бомби, яка знищила станцію метро «Белгем» [2, с. 412]. Брайоні у 1999 році говорить: «Я більше не маю сміливості для песимізму» [2, с. 412]; вона вирішила подарувати життя тим, чиє щастя вона відібрала в дитинстві. Це рішення скероване потужним етичним імпульсом: «Хочеться думати, що це не слабкість і не боягузтво, але заключний акт доброти, проти забуття і відчаю: мої герої-коханці вижили й нарешті з'єдналися» [2, с. 413].

Цей фінальний поворот віддзеркалює ключову стратегію метамодернізму, яку його теоретики визначають як коливання між іронією та щирістю, наївністю та знанням, релятивізмом та правдою, оптимізмом та сумнівом [9]. Брайоні визнає, що її спроба переписати історію є водночас актом творчості й жестом безсилля. І все ж таки, навіть усвідомлюючи неможливість реабілітації минулого, вона намагається зберегти пам'ять про кохання, зруйноване її дитячою помилкою. У фіналі постає складне питання: чи може текст виконати функцію спокути, якщо він не здатний змінити минулого? Амбівалентний висновок робить сама Брайоні: «Немає спокути ні для Бога, ні для романістів, навіть якщо письменники – атеїсти. Це завжди буде нездійсненим завданням, і саме це – мета. Головне – спроба» [2, с. 413]. У фіналі роману відсутня суто постмодерна іронія (яка підірвала б цей жест); ми спостерігаємо метамодерне щире прагнення до етичної відновлюваності, яке усвідомлює власну умовність, але все одно обирає її.

Зазвичай розв'язка «Спокути» інтерпретується як прояв класичної постмодерної поетики. Наприклад, Д. Дроздовський відзначає: «Фінал роману нібито зіткнуто з реального, життєвого й уявного, вигаданого, що притаманне поетиці постмодернізму» [1]. На нашу думку, такий підхід не враховує ключового етичного повороту, що становить ядро метамодерної стратегії Мак'юена. На відміну від постмодерної гри, яка залишає читача в просторі релятивізму, фінал «Спокути» пропонує не деконструкцію істини, а її реконструкцію через моральний вибір авторки. Брайоні не просто констатує неможливість відтворення об'єктивного минулого – вона активно створює нову реальність, керовану не іронією, а прагненням до відновлення справедливості. Поєднання факту та вигадки служить тут не цілям сконструйованої постмодерної гри, а метамодерному свідомому прагненню до автентичності – коли текст, усвідомлюючи власні обмеження, тим не менш робить етичну заявку на відновлення морального ладу. Це перетворює фінал зі зразка постмодернізму на яскравий приклад метамодерного письма, що поєднує критичну рефлексію з етичною відповідальністю, де іронія не заперечує щирість, а лише ускладнює її прояв. Іншими

словами, Мак'юен використовує постмодерні техніки, але надає їм нової, метамодерної мети – не деконструювати, а реконструювати сенс.

Отже, 2–4 частини роману демонструють поступовий перехід від модерністської психологічної глибини до постмодерної рефлексивності та, зрештою, до метамодерної етичної чутливості. Якщо в першій частині дитяча уява створює конфлікт, то у фіналі акт писання стає єдиним засобом збереження сенсу й гідності перед обличчям непоправної втрати.

Висновки. Таким чином, Мак'юен проводить читача крізь три літературні модуси – модернізм, постмодернізм і метамодернізм. У першій частині автор використовує модерністські техніки потоку свідомості та багатоперспективності, щоб передати внутрішній хаос дитячої свідомості. Друга і третя частини демонструють перехід до більших історичних масштабів, зберігаючи при цьому психологічну глибину й етичне занурення. У четвертій частині ми бачимо, що текст визнає свою власну фікціональність – але через цей жест саморефлексії мистецтво набуває сили пережити травму, надаючи їй морального осмислення. Поєднання іронічної самосвідомості та етичної щирості в «Спокуті» дозволяє віднести роман до раннього етапу метамодернізму, що робить його важливим джерелом для вивчення генезису цієї художньої парадигми.

Література:

1. Дроздовський Д. Ієн Мак'юен: між жахом мови й літературою жахів. URL: https://calvaria.org.ua/press.php?press_id=1995 (дата звернення: 09.09.2025).
2. Мак'юєн Ієн. Спокута: роман / пер. з англ. О. Смольницької. Київ : КМ-Букс, 2018. 413 с.
3. Almaarroof A. R., Khudhair N. Postmodern Vision of Absolute Truth in Atonement by Ian McEwan. *Journal of Language Studies*. 2024. No. 8(10). P. 362–376.
4. Ascari M. Beyond Realism: Ian McEwan's Atonement as a Postmodernist Quest for Meaning. *Renaissance*. 2019. No. 71(1). P. 3–19.
5. Caballe C. A. The Rebirth of the Author: The Use and Abuse of Authorship in Ian McEwan's Atonement (2001) and Sweet Tooth (2012). Barcelona: Universitat de Barcelona, 2021. 441 p.
6. Chalupsky P. The Attempt Was All – the theme of memory in Ian McEwan's Atonement. *Ars Aeterna*. 2009. Vol. 1, No. 2. P. 63–75.
7. Finney B. Briony's Stand Against Oblivion: The Making of Fiction in Ian McEwan's Atonement. *Journal of Modern Literature*, 2004, Vol. 27(3). P. 68–82.
8. Head D. Ian McEwan. Manchester: Manchester UP, 2007. 219 p.
9. Turner L. The Metamodernist Manifesto. URL: <https://web.archive.org/web/20210325035032/http://www.metamodernism.org/> (дата звернення: 09.09.2025).
10. Vermeulen T., Akker R. Notes on Metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*. 2010. Vol. 2(1). P. 1–14.
11. Vukicevic V. Re-imagining Histories, Re-inventing the Self in Ian McEwan's Atonement. *Folia linguistica et litteraria*. 2019. June. P. 165–176.
12. Warda W., Karim M. R. (Un)reliable Narrative in Ian McEwan's Atonement. *World Journal of English Language*. 2024. Vol. 14(2). P. 16–24.

References:

1. Drozdovskyi, D. Ian Mak'iuєn: mizh zhakhom movy y literaturoiu zhakhu [Ian McEwan: Between the Horror of Language and the Literature of Horrors]. Retrieved from: https://calvaria.org.ua/press.php?press_id=1995 [in Ukrainian].
2. Makiuen, I. (2018). Spokuta: roman [Atonement: A novel] (O. Smolnytska, Trans.). KM-Books. [in Ukrainian].
3. Almaarroof, A. R., & Khudhair, N. (2024). Postmodern Vision of Absolute Truth in Atonement by Ian McEwan. *Journal of Language Studies*, 8 (10), 362–376. [in English].
4. Ascari, M. (2019). Beyond Realism: Ian McEwan's Atonement as a Postmodernist Quest for Meaning. *Renascence*, 71 (1), 3–19. [in English].

5. Caballe, C. A. (2021). The Rebirth of the Author: The Use and Abuse of Authorship in Ian McEwan's *Atonement* (2001) and *Sweet Tooth* (2012). Universitat de Barcelona. [in English].
6. Chalupsky, P. (2009). The Attempt Was All – the theme of memory in Ian McEwan's *Atonement*. *Ars Aeterna*, 1 (2), 63–75. [in English].
7. Finney, B. (2004). Briony's Stand Against Oblivion: The Making of Fiction in Ian McEwan's *Atonement*. *Journal of Modern Literature*, 27 (3), 68–82. [in English].
8. Head, D. (2007). Ian McEwan. Manchester University Press. [in English].
9. Turner, L. (2011). The Metamodernist Manifesto. Retrieved from: <https://web.archive.org/web/20210325035032/http://www.metamodernism.org/> [in English].
10. Vermeulen, T. & van den Akker, R. (2010). Notes on Metamodernism. *Journal of Aesthetics & Culture*, 2 (1), 1–14. <https://doi.org/10.3402/jac.v2i0.5677> [in English].
11. Vukicevic, V. (2019). Re-imagining Histories, Re-inventing the Self in Ian McEwan's *Atonement*. *Folia Linguistica et Litteraria*, 165–176. [in English].
12. Warda, W., & Karim, M. R. (2024). (Un)reliable Narrative in Ian McEwan's *Atonement*. *World Journal of English Language*, 14 (2), 16–24. <https://doi.org/10.5430/wjel.v14n2p16> [in English].

Creative Commons Attribution 4.0
International (CC BY 4.0)

Дата надходження статті: 21.09.2025

Дата прийняття статті: 20.10.2025

Опубліковано: 10.12.2025